

Ruimtezoekers

Johan de Jong

RUIMTEZOEKERS

Als geloven zoals vroeger niet meer gaat

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

ISBN: 978-94-6369-231-1

© 2023 Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Voor het maken van kopieën uit deze uitgave, ook voor zover toegestaan door de Auteurswet, zijn vergoedingen verschuldigd. Voor betaling van vergoedingen en voor toestemming voor het overnemen van gedeelten in bloemzinnen, readers en andere compilatiewerken wende men zich tot de uitgevers.

Illustratie & vormgeving omslag:
StudioVandaar, Jedi Noordegraaf
www.studiovandaar.nl

Vormgeving binnenwerk:
Studio Mol, Andries Mol
www.studio-mol.com

Inhoud

Inleiding	7
1. Hoe zijn we hier beland?	13
2. Welkom in de wildernis	29
3. Vanaf hier weer verder	45
4. God bevrijden	61
5. Geloof (in) Jezus	83
6. Kan ik de Bijbel nog vertrouwen?	103
7. Waar hoor ik bij?	125
8. Ruimte voor ruimtezoekers	145
Nawoord: Zien wat er is	157
Appendix: In gesprek over geloof(sverandering)	165
Noten	171
Aanbevelingen	175

*Hoe kleiner je bent
Hoe groter de ruimte
Hoe verder je gaat
Hoe dichterbij je komt*

*Hoe langer je kijkt
Hoe groter het inzicht
Hoe dieper het donker
Hoe mooier het licht*

*Open jouw armen
Open jouw armen voor alles dat komt
Open jouw armen
De weg naar de stilte gaat dwars door de storm*

Stef Bos (uit het lied Ruimte)

Inleiding

'Ik weet eigenlijk niet meer wat ik precies geloof...'

Deze zin lees ik terug in een notitieboekje tijdens het opruimen van onze zolder. Het is de lente van 2020 en het is een van die zeldzame momenten dat ik de sterke behoefte voel om een grote schoonmaak te organiseren van ons huis. Bovendien zitten we net in de eerste lockdown vanwege de uitgebroken coronacrisis en daardoor breng ik noodgedwongen veel tijd in huis door. Ik heb geen ander excuus meer voor het opruimen van onze zolder, wat al heel lang op mijn to-dolijstje staat. In een van de dozen vind ik het bewuste notitieboekje terug waarin ik deze zin een paar jaar daarvoor heb opgeschreven. Deze losse zin op een voor de rest lege pagina staart mij aan en doet mij stilstaan bij mijn persoonlijke geloofsreis die ik tot dan toe heb afgelegd. Ik blader terug in mijn notities. Hoe verder ik terugga, hoe meer ik beseft dat het geloof dat ik vroeger had zo anders is dan wat er nu van over is. Ik zie vooral sporen van een radicale, toegewijde christen in vuur en vlam zonder een spoor van onzekerheid of twijfel. Te midden van andere jonge mensen was mijn geloof enthousiast, gedreven, eenduidig en vooral vanzelfsprekend. 'Waar is die zelfverzekerde christen gebleven?' denk ik bij mezelf. 'En waar is de vreugde gebleven die ik ooit bezat?' Ik beseft dat mijn geloof – het Bijbellezen, bidden en naar de kerk gaan – steeds meer voelt als ballast in plaats van dat het mij vrede geeft en dat kan toch niet de bedoeling zijn?

Dat moment op zolder zie ik nu, een jaar later, als een kruispunt. Verschillende dingen in mijn leven hebben ervoor gezorgd dat mijn geloof, dat eens zo eenvoudig en vanzelfsprekend was, langzaam begon te veranderen. In eerste instantie zag ik het niet als een positieve verandering maar vooral als een probleem; een geloof dat 'stuk' is en gerepareerd moet worden. Ik betrapte mezelf op een soort heimwee naar die jongere versie van mezelf, toen mijn geloof nog werkte zoals het moest doen. Die jongen die de juiste antwoorden op zak had en het gevoel dat hij ergens bij hoorde; toen alles helder en duidelijk was. Nu ik erop terugkijk, kan ik oprecht zeggen dat ik in deze geloofsverandering niet alleen maar dingen ben kwijtgeraakt maar ook veel heb gevonden. Ik ben nog steeds christen, maar niet meer dezelfde christen als vroeger. Mijn geloof is geëvolueerd in een breder, inclusiever en mystieker geloof. Het betekent niet dat ik mijn oude geloof heb afgewezen, maar dat het een transformatie heeft ondergaan. Mijn blik en mijn oriëntatie op het geloof hebben zich aangepast.

Toen de coronacrisis uitbrak, kwam niet alleen de wereld stil te staan. Ook merkte ik dat mijn christelijke leven met al zijn gewoontes en tradities tot stilstand kwam. De kerken konden meer dan een jaar geen kerkdiensten meer beleggen. De huiskringen konden niet samenkomen. Er mocht niet meer gezongen worden. Het werd stil. Heel stil... Ik hoefde me niet schuldig te voelen, want niemand had in de gaten dat ik niet naar de livestream zat te kijken. Sterker nog, ik was opgelucht. Ik kreeg eindelijk de gelegenheid om op adem te komen en eens goed te reflecteren op de reis die ik tot dan toe had afgelegd. Ook al weet ik dat heel wat mensen het anders hebben ervaren, voor mijn geestelijke gezondheid was deze tijd eerder een zegen dan een vloek. Een spirituele oase die voor mij als geroepen kwam. Er waren opeens geen afleidingen en verplichtingen meer. Er ontstond ruimte. Ruimte om terug te kijken en de balans op te maken. Hoe ben ik hier beland? Ben ik mijn geloof helemaal aan het verliezen? Zo niet, welke rol speelt dat geloof dan nog in mijn leven?

Want naast de keuze om het vanzelfsprekende, traditionele geloof waarmee velen van ons zijn opgegroeid te proberen terug te vinden en de keuze om dat geloof voorgoed vaarwel te zeggen, is er nog een derde weg. Deze weg gaat dwars door een onbekend, maar zeker niet onbegaanbaar terrein heen. Het vraagt je de confrontatie aan te gaan met je diepste twijfels, je vragen, je frustraties en je teleurstelling. De vraag is alleen of we bereid zijn deze weg te gaan. Vandaag de dag zie ik veel mensen in mijn omgeving hun geloof vaarwelzeggen, simpelweg omdat ze het niet meer missen als het ontbreekt. Ze kunnen niet zozeer een aanleiding noemen die hen van het geloof deed afvallen, maar ze misten het niet toen het er niet meer was. Maar ik merkte bij mezelf geen onverschilligheid, eerder teleurstelling. En ik besef dat het gevoel van iets missen ons juist wijst op de liefde voor iets of Iemand die achter ons geloof schuilgaat. Ik wil dat geloof niet helemaal kwijtraken, omdat ik er te veel mee verweven ben. Het opruimen van mijn zolder op die lentedag kreeg daarmee een symbolische betekenis. Ik voelde namelijk de behoefte om mijn geloofshuis op een dergelijke manier op te ruimen. Welke kamers moeten eens flink onder handen worden genomen? Welke overtuigingen en tradities kunnen begraven worden? Welke opvattingen en tradities moeten nieuw leven ingeblazen worden? En wat moet ik met mijn vragen en twijfels achter die deur die ik het liefst gesloten wil houden? In dit boek probeer ik te beschrijven wat deze zoektocht mij gebracht heeft. Als jij, net als ik, worstelt met je geloof, de kerk, en alles wat ermee te maken heeft, hoop ik dat dit boek je een nieuw perspectief kan bieden. Dit boek is mijn beste poging om iets van licht achter te laten voor hen die aan het begin staan van deze zoektocht op onbekend terrein, waar we zonder richtingaanwijzers en navigatie onze weg moeten zien te vinden.

En waarom ben jij dit boek gaan lezen? Misschien ben je voor je gevoel ook op een kruispunt aangekomen? Misschien ben je teleurgesteld geraakt in bepaalde aspecten van het geloof of de kerk? Of

zijn bepaalde geloofswaarheden stukgeslagen op de realiteit van het leven? Misschien weet je precies wat je níét gelooft, maar weet je niet meer wat je wél gelooft. Of misschien heb je alleen een simpele bevestiging nodig dat je, hier op deze verwarrende en eenzame plek waar jij je nu bevindt, nog steeds gezien en gekend bent. Wie je ook bent: een zoekende twijfelaar, vragensteller, trouwe kerkganger, Bijbel-nerd, rebel, grensganger, spirituele zwerver, vermoeide pelgrim, cynische idealist of teleurgestelde discipel... je bent niet alleen! Samen met jou zijn er vele anderen die op deze plek zijn beland of erdoorheen getrokken zijn. Sommigen noemen zichzelf twijfelende gelovigen; anderen noemen zichzelf randkerkelijke christenen. Ik noem mezelf een 'ruimtezoeker'. Ik kan en wil het geloof dat ik heb meegekregen namelijk niet kwijtraken, maar tegelijkertijd voelt dat geloof beknellend en kan ik er niet altijd meer mee uit de voeten. Velen van ons zijn opgegroeid in een geloofssysteem met duidelijke verwachtingen van wat we moeten geloven en hoe we ons moeten gedragen. Tegelijkertijd kijken wij anders, beleven we dingen anders en leven we anders dan de generaties vóór ons en we zoeken naar de ruimte waarin dat overgedragen geloof opnieuw kan ademen en betekenis kan krijgen. We zoeken naar authenticiteit en ruimte om onze persoonlijke ervaringen te rijmen met het geloof dat we geërfd hebben van onze ouders. Op onze geloofsreis komen we namelijk telkens weer tot nieuwe inzichten doordat de wereld om ons heen verandert. We zijn constant in transitie. Dat wat we ooit hebben aangenomen als waarheid moeten we soms weer doorstrepen en verder zoeken. Ons geloof maakt, net als de rest van ons leven, een ontwikkeling door en kent verschillende fasen. In al die verschillende fasen heb ik ontdekt dat onze twijfels, net als ons geloof overigens, nooit helemaal verdwijnen, dus kunnen we maar beter kijken waar ze ons brengen en wat ze ons te leren hebben.

Niet iedereen is een ruimtezoeker – en dat hoeft ook niet. Sommige christenen zijn tevreden met hun geloof en vragen zich nooit af of

het anders zou kunnen of moeten. Ze hebben geen vragen, omdat de antwoorden helder zijn. Voor deze mensen heb ik dit boek niet geschreven. Er zijn ook mensen die alleen geïnteresseerd zijn in rationele argumenten voor of tegen het geloof. Ze ervaren hun vragen als theologische problemen die moeten worden opgelost door een beter argument te vinden dat hun eigen twijfels kan verslaan. Ook voor hen heb ik dit boek niet geschreven. Dit boek is geen boek met antwoorden.

Ik ben er **niet** om je te vertellen wat de waarheid is.

Ik ben er **niet** om je argumenten te geven.

Ik ben er **niet** om de discussie aan te gaan.

Ik ben er zeker **niet** om jou te vertellen wat je wilt horen.

Mijn hoop is, door mijn eigen ervaringen te delen, dat jij meer vrede zult ervaren in je eigen zoektocht. Misschien helpt het woorden te geven aan je eigen proces van geloofsverandering en word je uitgedaagd om je persoonlijke vragen over God, Jezus, de Bijbel en de kerk en twijfels te onderzoeken. Mijn rol in dit proces is niet om jou gemakkelijke antwoorden te geven (die bestaan niet) of om je advies te geven (dat is alleen maar irritant). Ik wil je meenemen naar de plekken waar ik licht en bovenal ruimte heb gevonden om weer in beweging te komen nadat ik was vastgelopen op mijn geloofsreis. Dat wil uiteraard niet zeggen dat jij op dezelfde plek moet uitkomen als ik op mijn zoektocht. Hoe zou dat ook kunnen als iedereen een ander vertrekpunt kent? Ik wil je laten zien dat een vanzelfsprekend geloof dat niet meer werkt niet het einde hoeft te zijn van dat geloof. Een geloofsverandering – die in eerste instantie vaak voelt als een einde – kan ook een doorgang zijn naar een nieuw begin. Ik kan je geen opstanding van je geloof beloven, maar ik kan je wel gezelschap houden op je reis – of met de woorden van Loesje: ‘Ga je mee verdwalen? Ik weet de weg..’

Hoe zijn we hier beland?

*'Als je niet weet waar je naartoe moet,
kijk dan naar waar je vandaan komt.'*
- Afrikaanse wijsheid

Je voelt het niet, maar de planeet waarop wij ons nu bevinden, schiet op dit exacte moment met 2,16 miljoen km/u door het heelal. Het kan je gaan duizelen als je er lang over nadenkt. Maar niet alleen onze planeet is continu in beweging, alles op deze planeet is in beweging. Niets in onze natuurlijke omgeving is statisch. Er zijn veranderingen die meer geleidelijk plaatsvinden dan andere, maar alles, absoluut alles, verandert voortdurend. Alles evolueert, dijt uit, groeit of vergaat. Landschappen veranderen door getijden en seizoenen. Het klimaat verandert door de opwarming van de aarde. Ons lichaam verandert doordat we ouder worden: gedurende een mensenleven wordt onze huid maar liefst zeven keer geheel vernieuwd. Ook onze gedachten, ideeën en overtuigingen zijn aan verandering onderhevig door de ervaringen die we opdoen.

Zo is ook ons geloof niet statisch; het staat nooit stil. Hoevelen van ons denken nog precies hetzelfde over God als tien, twintig, dertig jaar geleden? Ik vermoed weinigen. Dat komt doordat onze levenservaringen ons geloof beïnvloeden. We kunnen ons geloof niet in een mal gieten waardoor het nooit meer in beweging komt. Ik kan het niet simpelweg 'een plek geven', want ik ben ermee ver-

weven en het groeit en ontwikkelt zich, net zoals ik zelf groei en me ontwikkel. Ik ben altijd onderweg als het gaat om geloven. Dat wil zeggen dat ik ben vertrokken, maar nog niet gearriveerd. En op deze spirituele reis kent mijn geloof zowel lichte als donkere periodes – of in de woorden van de onlangs overleden schrijfster en theoloog Rachel Held Evans, die voor mij een belangrijke gids is geweest: ‘Op sommige dagen geloof ik en op andere dagen twijfel ik. En soms allebei tegelijk.’¹

Een geloof onderweg

Tijdens mijn hbo-studie theologie had ik een favoriet vak genaamd godsdienstpsychologie. Dat gaat over de geloofsontwikkeling die mensen in de verschillende fasen van hun leven doormaken. Mensen worden namelijk niet geboren als christen, boeddhist of atheïst. Wat we geloven, is wat we hebben leren geloven. We krijgen het overgeleverd van anderen en het vormt ons zolang we ermee bezig blijven. De overtuigingen en beelden die we aangereikt krijgen, vormen de bouwstenen voor ons geloofshuis. Ook de beelden van God worden overgedragen van ouders op kinderen en beïnvloeden de beelden die we hebben van de wereld, onszelf, de ander. Het leven ‘leert’ ons op een bepaalde manier te gaan geloven. Ik bestudeerde Fowler (*Stages of Faith*, 1981) en andere schrijvers over godsdienstpsychologie, zoals Erikson en Piaget, die elk hun eigen woorden gebruiken om de verschillende fasen in het geloof te beschrijven. Voor dit hoofdstuk maak ik echter gebruik van de terminologie die Brian McLaren gebruikt in zijn boek *Faith after doubt*. Daarin geeft hij een schematische blik op de ontwikkeling van het geloofsleven in vier fasen. Het overzicht van McLaren geeft voor mij het meest duidelijke beeld, omdat hij veel kennis uit de godsdienstpsychologie heeft teruggebracht tot deze vier fasen. Het is belangrijk om te weten dat dit geen niveaus zijn die oplopen in gradaties van geestelijke volwassenheid. Ik ben me ervan bewust dat het snel zo kan overkomen en dat mensen daardoor kunnen neerkijken op anderen die in

een andere fase zitten. We moeten de verschillende fasen, volgens McLaren, eerder beschouwen als losse compartimenten waartussen we ons kunnen bewegen, alsof het verschillende kamers zijn die we gedurende ons leven kunnen binnenlopen of weer kunnen afsluiten. Aan de hand van deze fasen wil ik je meenemen op mijn persoonlijke geloofsreis tot nu toe. Niet omdat ik geloof dat mijn verhaal nou zo belangrijk is om gehoord te worden, maar omdat er elementen in zitten die voor veel christenen herkenbaar zijn, of ze nu in een gereformeerde of een evangelische kerk zijn opgegroeid, een katholieke kerk of pinkstergemeente. We maken allemaal bepaalde fasen door in onze geloofsontwikkeling en het kan helpen om die verschillende fasen in je eigen leven te (h)erkennen.

Fase 1 – Eenvoud

Zodra we geboren worden, is vertrouwen de basis van ons bestaan. Vertrouwen is voor een kind nu eenmaal van groot belang om te overleven. Je bent afhankelijk van je ouders. En als je wat ouder bent en je je ouders niet gehoorzaamt, gebeuren er slechte dingen, dus we zijn loyaal en gehoorzaam omdat onze ouders ons beschermen voor alles wat een gevaar kan zijn. Zo beschermde mijn moeder mij voor het vuur van de gaskachel door mij te verbieden om de kachel aan te raken met mijn handen. Als we jong zijn, groeien we op met autoriteitsfiguren: ouders, docenten, dominees, leiders. Zij vertellen ons wat we moeten geloven. We stellen simpele vragen en we krijgen simpele antwoorden. Deze fase is vooral dualistisch: iets is zwart of wit, goed of fout, veilig of gevaarlijk. Daar heb je als kind op die leeftijd ook behoefte aan, want we hebben iemand nodig om ons te vertellen wat veilig en wat gevaarlijk is. Meestal willen we het goede doen om deze autoriteitsfiguren tevreden te stellen. Ik kom zelf uit een vrijgemaakt-gereformeerd nest en ben de oudste van drie kinderen. Mijn vader is dominee en mijn moeder heeft op vrijwillige basis altijd veel kerkelijk werk gedaan, dus eigenlijk stond heel ons gezin in het teken van de kerk. Mijn ouders leefden hun

geloof voor ons uit en vertelden ons hoe de wereld in elkaar zat. Ze lasen de Bijbel en baden voor het eten en het slapengaan. Het was alsof God een lid van ons gezin was. Op zondag gingen we twee keer naar de kerk en al mijn vriendjes kwamen uit dezelfde kerk en zaten op dezelfde gereformeerde basisschool. Alles was heerlijk duidelijk en overzichtelijk. God was een goede God en stond aan onze kant. De Bijbel was in mijn kindertijd vooral een magisch verhalenboek vol reuzen die verslagen moesten worden, walvissen die mensen opslokten, en een ark vol dieren. Ik leefde in een veilige en geborgen wereld en daar ben ik tot op de dag van vandaag dankbaar voor. In onze meest jonge jaren past het beeld van God als iemand die er is om jou te zegenen en gelukkig te maken met zijn aanwezigheid. Je gelooft immers dat de wereld vooral om jou draait en aan jouw wensen en verwachtingen moet voldoen.

Later in deze fase maak je volgens de ontwikkelingspsychologie de beweging van IK naar WIJ; de beweging van het individu naar de groep. Jouw identiteit valt samen met de groep waarin jij je bevindt, en de belangrijkste groep voor christenen is de kerk. Deze gemeenschap bepaalt nu de manier waarop de dingen gedaan worden: de morele codes waaraan je je moet houden; de taal die er gesproken wordt. We leren ons gedragen naar de verwachtingen van de groep. We komen er snel genoeg achter welk gedrag geaccepteerd is en wat niet-geaccepteerd gedrag is; wat een 'Bijbels' antwoord is en wat niet; welke gedachten goed zijn en welke fout. Ik leerde netjes binnen de lijntjes te kleuren en begon dezelfde woorden over te nemen. Naast de diensten op zondag volgde ik doordeweeks een aantal jaar catechisatie en de jeugdvereniging op zondagavond. We bezochten christelijke evenementen zoals de EO-Jongerendag en liepen op de middelbare school met gekleurde WWJD-bandjes om onze polsen, vooral om aan anderen te laten zien tot welke groep wij behoorden. (Tegenwoordig lijkt het dragen van de populaire trui van BEAM, het jongerenmerk van de EO, een duidelijk identificatiemiddel te zijn.) Op een bepaalde leeftijd komt er vaak een moment waarop je de

behoefte voelt om je identiteit te bestempelen en te bekrachtigen. Op mijn achttiende deed ik daarom belijdenis van mijn geloof. Het was een oprecht geloof dat met name gebaseerd was op de kennis over God die ik door de jaren heen overgeleverd kreeg door middel van catechisatie, mijn ouders en mijn juffen en meesters. In de gezamenlijke taal die er werd gesproken en die overeenkwam met de taal van de Bijbel, worden er automatisch tegenstellingen gecreëerd tussen de kerk en de wereld, licht en duisternis, goed en kwaad. De ene helft was goed en de andere helft was slecht. Het streven was om de goede helft te laten winnen en de andere helft uit te bannen. Wij zaten uiteraard altijd in het goede kamp, de 'good guys', en de mensen buiten de kerk, de andersdenkenden in de wereld, zaten in het andere kamp, de 'bad guys'. Daar moesten we ons niet door laten beïnvloeden, want wij leven wel 'in deze wereld, maar wij zijn niet van deze wereld'.²

Fase 2 – Complexiteit

Als we verder opgroeien en gaan studeren of werken, komen we uiteindelijk toch in aanraking met andere ideeën en opvattingen en breekt er voor veel mensen een volgende fase aan. Je begrijpt inmiddels dat je vroeger veel te zwart-wit dacht over de wereld, en breidt je wereldbeeld uit. Alles is daarmee ingewikkelder geworden, maar dat betekent niet dat je je weg niet zou kunnen vinden. Het is nu aan onszelf om te bepalen wat we geloven. De kracht van ons persoonlijke geloof wordt getest en is in deze fase vooral pragmatisch: het richt zich op het nut en de bruikbaarheid van het geloof. Hoe kan ik dit geloof laten werken voor mijzelf? Waar je vroeger alles indeelde over de as van goed en kwaad, kijk je nu naar wat goed werkt en wat niet werkt. Succes is je nieuwe maatstaf. De duidelijke, heldere structuren van fase één worden steeds vager en minder gezaghebbend. Ouders, docenten, dominees en geestelijk leiders met wie je opgroeide, verdwijnen meer naar de achtergrond en je gaat zelf op onderzoek uit. In deze fase wil je zelfstandig worden,

los van het geloof van je ouders. Ik wilde zelf mijn geloof uitzoeken en uitleven, in plaats van iets nadoen wat mij voorgeleefd is. Ouders moeten in deze fase meegaan door minder de politieagent te willen spelen en meer een coachende rol aan te nemen. Iedereen begrijpt dat dit nogal wat vraagt van ouders en niet elke ouder-kindrelatie komt dan ook ongeschonden door deze fase heen. Je moet, ook als christen, je eigen weg zien te vinden en op eigen benen leren staan. Na mijn middelbare school begon ik een studie aan het conservatorium tussen veel mensen die niets met geloof hadden. Ik voelde de plicht om me te onderscheiden als christen, ook al viel dat nog niet mee. Ik voelde me altijd enigszins de buitenstaander. Waar ik dat niet voelde, was bij de studentenvereniging Navigators, waar ik lid van werd. Dit was een veilige haven waar ik mijn spirituele horizon langzaam begon te verbreden. Hier kwam ik voor het eerst in aanraking met christenen uit andere kerkstromingen. Evangelische christenen leerden mij hardop te bidden tijdens de kringavonden, iets wat ik daarvoor nog nooit gedaan had. Ik maakte kennis met een nieuwe aanbiddingscultuur waar mensen zich vol overgave aan konden overgeven. De focus lag veel meer op een persoonlijke relatie met God. Ik weet nog dat de spreker tijdens het introductiekamp aan de zaal vroeg: 'Ken je God of heb je slechts kennis van God?' Ik voelde zo'n sterk verlangen om God persoonlijk te ervaren en te beleven in plaats van afgaan op de woorden van anderen, dus ik liep tijdens het ministrygebed, zoals dat genoemd wordt, naar voren en liet voor me bidden dat ik God persoonlijk mocht leren kennen. Ik heb dit als een geweldige groei in mijn geloofsleven mogen ervaren. Geloven was niet meer saai en ouderwets maar hip. Ik nam alle nieuwe informatie als een spons in mij op. Ik las theologische boeken en kreeg steeds meer de behoefte om zelf ook een rol van betekenis te spelen als christen. Waar het eerst ging om wat God voor mij heeft gedaan, gaat het in deze fase ook om wat ik kan doen voor God. We willen ons verbonden voelen door van betekenis te zijn voor en dienstbaar aan de gemeenschap. Na mijn eerste jaar als stu-

dent werd ik kringleider, in mijn tweede jaar werd ik nestor, iemand die verantwoordelijk is voor de geestelijke koers van het dispuut, en in mijn derde jaar werd ik aanbiddingsleider (iedereen weet dat je je plek in de christelijke wereld gevonden hebt als je het tot aanbiddingsleider hebt geschopt). Er was een duidelijke geestelijke ladder die je kon beklimmen en met elke trede had ik het gevoel dat ik meer doordrong tot de kern van de groep waar ik bij wilde horen. Het was voor mij een bevestiging dat ik met de goede dingen bezig was en dat het gezien en gewaardeerd werd. Ik heb nog altijd profijt van de dingen die ik bij de Navigators heb geleerd. Wat ik bijvoorbeeld enorm heb gewaardeerd, is het feit dat er zo gehamerd werd op zelf de Bijbel lezen en zelf je relatie met God leren onderhouden. De Navigators gaven me tools om mijn geloof volwassen te laten worden. Ik werd uitgedaagd om zelf mijn antwoorden te zoeken. Het feit dat ik mijn plek had gevonden en ergens bij hoorde, maakte me trots en een zelfverzekerde christen. We waren niet bang om ons geloof uit te dragen aan anderen. Ik ging in deze tijd mee op evangelisatierizen van onder andere Athletes in Action en World Servants. We organiseerden als studenten in Groningen afwasacties waarbij we gingen afwassen bij niet-christelijke studentenhuizen om ze iets van Jezus' liefde te tonen, terwijl we hoopten ook een goed gesprek te hebben over onze christelijke motieven. Ik vermoed dat de meeste studenten dankbaar gebruikmaakten van die vreemde christenen die gratis de afwas kwamen doen, maar dat maakte ons niet uit. Wij wisten wat we geloofden en we waren radicaal en *on fire* voor Jezus.

Het geloof in deze fase staat dan ook in het teken van leren en groeien en dat deed ik! Na mijn studie aan het conservatorium besloot ik nog een extra jaar lang mijn geloof te verdiepen door een Bijbelschool te doen in Engeland. Ik leefde in de overtuiging dat God dit van mij vroeg en zag het als een daad van moed, overgave en geloof als ik Hem zou gehoorzamen. Ver weg van de omgeving waar ik zo veilig in opgegroeid was en samen met 180 studenten uit zeventig verschillende landen kreeg ik het gevoel dat mijn geloof

onoverwinnelijk was. We woonden in een groot, oud landhuis en er werd voor ons gekookt. Mijn enige zorg was om zo veel mogelijk informatie op te nemen. Mentoren, docenten en coaches vertellen je in deze fase welke techniek of vaardigheid je nodig hebt om een bepaald doel te bereiken. En voor mij was het doel om de beste christen te worden die ik kon zijn. Het werd mijn missie om een voorbeeldchristen te zijn voor God en voor anderen. Deze nieuwe radicaliteit kwam voor mij tot uiting in de volwassenendoop en ik liet mij, net als veel anderen 'overdopen' zoals dat in de gereformeerde kerken werd genoemd. Ik zag het als een nieuwe stap in mijn geloof en een nieuwe vrijheid. Ik wilde God ervaren en meemaken zoals ik in de evangelische en pinkstergemeenten had gezien.

Het streven naar de best mogelijke christen ging niet zonder slag of stoot. Geloven kan best veel inzet van je vragen, heb ik gemerkt. Elke ochtend 'stille tijd', elke dag Bijbellezen, bidden, aanbidden en groeien in dienstbaarheid. In alle preken en boeken die ik las, hoorde ik maar één boodschap: 'niet genoeg'. 'Je bidt niet genoeg.' 'Je leest de Bijbel niet genoeg.' 'Je evangeliseert niet genoeg.' 'Je gaat te weinig naar de kerk.' 'Je geeft te weinig geld', enzovoort. Ik kwam terecht in een cyclus van schaamte en vergeving vragen aan God als ik iets niet kon volhouden. Ik spiegelde mijn geloofsleven aan dat van anderen, alsof het een soort competitie was. En op de dagen dat ik dat kon volhouden, voelde ik een spirituele trots waarvan ik wist dat die ook weer niet goed kon zijn. Ik had een niet-kritische houding en accepteerde stilzwijgend de antwoorden die vanaf het podium op mij af werden gevuurd. Mijn enige taak was om mij aan mijn rol te houden die ik had gekregen binnen de groep waartoe ik behoorde: dezelfde verlangens te hebben en dezelfde dingen af te keuren.

Pas later zou ik me realiseren dat wanneer je als christen 'overstapt' naar een andere kerk, daar dezelfde grenzen en kaders gelden, alleen anders verpakt. Zowel christenen in de gereformeerde kerk als die in de evangelische kerk lopen tegen een duidelijke groepsidenti-

teit aan waaraan je moet voldoen. Een overstap van kerk maakt niet altijd het verschil waarop we hoopten. Ik begon me steeds meer af te zetten tegen dat wat vroeger vanzelfsprekend was. Autoriteitsfiguren uit fase één kunnen door de mand vallen doordat hun daden niet meer overeenkomen met hun boodschap. De 'good guy' blijkt opeens een 'bad guy' te zijn. Ouders met een sterke moraliteit kunnen toch eindigen in een scheiding; een jeugdleader tegen wie je opkeek, kan toch van zijn voetstuk vallen... De wereld van geloven is niet meer zo duidelijk en het wordt allemaal erg complex. Mijn lijst met vragen bleef maar groeien, net als mijn weerstand wanneer een christelijke leider voor de zoveelste keer het wij-zijdenken benadrukte. Op een gegeven moment merkte ik dat bepaalde antwoorden gewoon niet meer dezelfde vervulling gaven als voorheen. Ik werd allergisch voor bepaalde liedteksten waarin ik me niet meer kon vinden of voor een bepaalde uitleg van Bijbelteksten die ik niet langer kon accepteren. Het voelde alsof ik in een fuik terecht was gekomen die steeds smaller en benauwder werd. Als je erachter komt dat elke kerk haar eigen kaders creëert, haar maniertjes heeft en een taal hanteert die niet altijd direct uit het onderwijs van Jezus te herleiden is, begin je het ook steeds vaker te doorzien. Je hoort in de preken het zoveelste vijfstappenplan naar een succesvol christelijk leven; de tien Bijbelse regels voor een gezond huwelijk; de drie manieren om als christen weerstand te bieden tegen die ene zonde. Maar wat als deze antwoorden en maniertjes niet blijken te werken voor de mensen die ze ons aanreiken en die zelf door de mand vallen? Of nog persoonlijker: als ze niet blijken te werken voor onszelf? Ik hoorde iemand de vergelijking maken tussen onze theologie en de leidingen die zich onder ons huis bevinden. We denken er niet over na en geven er geen aandacht aan. Totdat we vies, grijs water zien opborrelen in de wasbak of wanneer er een leiding gaat lekken en onze kruipruimte overstroomt. Zo beginnen we onze theologie pas te herzien wanneer het niet langer meer werkt. De antwoorden bleken niet meer te werken zoals ik verwacht had. Mijn verbinding

met God voelde steeds minder sterk. Ik kon niet meer bidden; Bijbellezen was vermoeiend en ik gaf niks meer om kerkelijke activiteiten. Het wordt steeds moeilijker om nog iets te vinden wat je voldoening geeft, als je alleen maar kunt kijken naar wat er niet deugt. Ik vertrouwde geen enkele geestelijke autoriteit meer, en ik zag de waarheden van vroeger meer als relatieve meningen. ‘Waar stopt dit?’ dacht ik bij mezelf. Langzaam rolde ik steeds verder in een geloofscrisis.

Fase 3 – Perplexiteit

Ik belandde vervolgens in een fase die door McLaren ‘*perplexity*’ wordt genoemd. Ik twijfel of de letterlijke vertaling perplexiteit de lading genoeg dekt, maar iedereen heeft er een beeld bij als iemand ‘perplex’ staat, het niet meer weet of verbijsterd is. Ook al ziet deze derde fase er voor iedereen anders uit, ze heeft een paar algemene kenmerken, zoals een zwakkere verbinding met God en/of de kerk, de uitholling van onze zekerheid en een verlangen naar een geloof dat dieper, echter en vrijer is. Niet iedereen komt terecht in deze fase, omdat sommigen ook besluiten om hun twijfels te ‘parkeren’ en terug te keren naar een eerdere fase. Maar voor diegenen die wel de overgang maken, wordt de wereld ondersteboven gegooid doordat alle vaste grond onder je voeten weg lijkt te vallen. We zoeken een uitweg door het lezen van meer boeken, het beluisteren van podcasts en het bekijken van video’s op YouTube, maar hoe meer je om je heen blijft turen, hoe minder je ziet. Ik begon steeds meer nadruk te leggen op logisch redeneren in plaats van alles maar slikken wat anderen mij vertelden. Dit is een gezonde ontwikkeling in de wereld van de wetenschap als we bepaalde theorieën willen weerleggen, maar het is een dodelijke ontwikkeling als we dit in de kerk willen toepassen. Daar wordt van je verwacht – zo is mijn ervaring – dat je zo lang mogelijk in de fase van eenvoud en complexiteit blijft hangen. Ik had steeds meer het gevoel dat er maar twee soorten mensen in de kerk zitten: mensen die in vuur en vlam staan, zich helemaal

over kunnen geven aan hun geloof, en tegelijkertijd onwetend zijn en geen vragen stellen. En mensen die hun verstand niet willen uitschakelen, zich niet volledig kunnen overgeven, en zich kritisch en wantrouwend opstellen. Het was voor mij in deze periode moeilijk om aan te geven wat het geloof voor mij persoonlijk nog betekende.

Verschillende dingen in mijn leven hebben ervoor gezorgd dat mijn geloof, dat altijd zo vanzelfsprekend was, langzaam begon af te brokkelen. Je kunt het vergelijken met het spel Jenga, waarbij je een toren moet maken van houten blokjes en één voor één een blokje uit de toren moet halen zonder dat die instort. Elke keer dat ik begon te twifelen en een bepaalde zekerheid verloor, voelde het alsof er een blokje uit de toren werd gehaald, waardoor het fundament van mijn geloof steeds meer ging wankelen. Zo verdwenen er een aantal blokjes uit mijn toren door de intellectuele vragen die ik kreeg na mijn studententijd, met name over de historische betrouwbaarheid van de Bijbel en zijn morele gezag. Mijn beeld van een onfeilbare Bijbel werd steeds meer aan stukken geslagen en het maakte mij achterdochtig. Mijn argwaan werd alleen maar versterkt doordat ik christenen zag met een behoefte om de Bijbel vrij te pleiten of te verdedigen als er kritische vragen werden gesteld.

Er werden nog meer blokjes uit de toren gehaald toen ik teleurgesteld raakte in de kerk, die niet is wat ze hoort te zijn. Toen mijn vrouw op mijn pad kwam, ben ik voor de liefde verhuisd. En met die verhuizing naar een nieuwe woonplaats begon ook de zoektocht naar een nieuwe kerk. We hebben geprobeerd om ons aan te sluiten bij een plaatselijke kerk. Ik kon nu voor het eerst sinds lange tijd observeren in plaats van participeren (ik had altijd een rol op het podium gehad). Daardoor kreeg ik te maken met een identiteitsvraag: Waar hoor ik bij? Waar wil ik mij mee identificeren? Ik stond met mijn ene been in de kerk, en met mijn andere been buiten de kerk; moe van het eenzame gevecht om erbij te blijven horen terwijl ik er van binnen niet eens meer bij wilde horen. Ik schaamde me als ik

weer iets las over hoe een kerk zich had opgesteld tegenover vrouwen in het ambt of de lhbt-gemeenschap; wanneer er op zondag een pleidooi voor eenheid werd gepredikt maar doordeweeks de polarisatie weer toesloeg in het commentaar op sommige berichten in de gezamenlijke Facebookgroep. Ik was op zoek naar de essentie van het geloof, de liefde, maar ik merkte dat de kerk me daarbij vaker in de weg stond dan dat ze mij hielp.

Weer een aantal blokjes verdwenen toen ik uiteindelijk ook mijn eigen godservaringen begon te wantrouwen. In hoeverre waren die ervaringen niet het gevolg van psychologische groepsdruk, waarin je als vanzelf mee gaat doen om erbij te horen? Sprak God echt tot mij of waren het mijn eigen gedachten? Had ik het allemaal gefaket? Leidt God mijn leven of staat Hij erbuiten? Als mijn beeld van de Bijbel en van de kerk begint te verschuiven, kan ik daar nog mee leven. Maar als ik ook mijn eigen godservaringen niet meer kan vertrouwen, wat blijft er dan nog over? Het leven is allang niet meer zo simpel en overzichtelijk als ons vroeger werd verteld. Het leven is mysterieus, verwarrend en soms zelfs wreed. Het heeft mij wakker geschud voor die andere realiteit die ik soms kan ervaren, de ervaring van een afwezige God, of in ieder geval mijn beeld van die God: iemand die er had moeten zijn om te troosten en kracht te geven. Iemand die onze gebeden wil verhoren en altijd een plan met ons leven heeft. Je hoeft het dagelijkse nieuws maar aan te zetten en God lijkt afstandelijk, ongeïnteresseerd of misschien niet in staat om er iets aan te doen.

Inmiddels begon de hele toren te wankelen... Ik vroeg me af tot hoever ik kon gaan. Als ik nog een blokje uit de toren zou halen, zou dat het einde betekenen van mijn geloof? Hoelang zou het nog duren voordat alles in elkaar zou storten? Ik besloot dat ik mijn twijfels niet meer voor me wilde houden. Na de zoveelste kerkdienst met een hoofd vol kritische vragen, wilde ik voor me laten bidden. Ik had eindelijk de moed verzameld om mijn twijfels voor te leggen aan